

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

ПОГОРЕЦЬКИЙ М.А.

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної
академії правових наук України,
заслужений діяч науки і техніки України,
проректор з науково-педагогічної роботи
(Київський національний університет
імені Тараса Шевченка)

УДК 343.1+343.3+341.231.14+341.645

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.3.2.35>**НОВЕЛИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ
В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ**

Стаття присвячена аналізу новел Кримінального процесуального кодексу України, запроваджених під час воєнного стану у 2022–2025 роках. Особливу увагу приділено правовій природі спеціального режиму кримінального провадження, закріпленого в статті 615 КПК України, який тимчасово делегує прокурору повноваження слідчого судді. Автор висвітлює проблеми розбалансування гілок публічної влади в умовах згортання судового контролю, підкреслює ризики свавільного обмеження свободи та необхідність конституційно обґрунтованих компенсаторних гарантій.

У роботі проаналізовано рішення Конституційного Суду України № 8-р(П)/2024 щодо визнання неконституційності окремих положень частини шостої статті 615 КПК. Окремий розділ присвячено змінам до статті 196 КПК України (Закон № 4359-IX), які встановлюють обов'язок суду зазначати конкретні заходи безпеки в ухвалі про запобіжний захід. Автор піддає критиці цю новелу.

Проаналізовано також питання допустимості доказів, здобутих у надзвичайних умовах, із посиланням на позиції Верховного Суду та наукову доктрину. У статті проведено порівняльний аналіз підходів країн Європи до спеціальних режимів у кримінальному процесі, з акцентом на гарантії прав людини, судовий контроль і строкові обмеження. Зроблено висновок про необхідність вдосконалення законодавства з урахуванням принципів верховенства права та міжнародних стандартів, а також запропоновано напрями подальшого вдосконалення законодавства, спрямовані на забезпечення сумісності спеціального режиму провадження з принципами верховенства права та міжнародними стандартами прав людини.

Ключові слова: кримінальний процес; досудове розслідування; воєнний стан; судовий контроль; права людини; допустимість доказів; ЄСПЛ; Конституційний Суд України; спеціальний режим.

Pohoretskyi M.A. Novelties of the Criminal Procedure Code of Ukraine during martial law: problematic issues

The article is devoted to the analysis of the novelties of the Criminal Procedure Code of Ukraine introduced during martial law in 2022–2025. Particular attention is given to the legal nature of the special regime of criminal proceedings established



by Article 615 of the CPC of Ukraine, which temporarily delegates the powers of the investigating judge to the prosecutor. The author highlights problems of imbalance among branches of public authority under conditions of curtailed judicial control, emphasizes the risks of arbitrary deprivation of liberty, and underlines the need for constitutionally grounded compensatory safeguards.

The article analyzes Decision No. 8-r(II)/2024 of the Constitutional Court of Ukraine, which declared unconstitutional certain provisions of Part 6 of Article 615 of the CPC. A separate section is devoted to the amendments to Article 196 of the CPC of Ukraine (Law No. 4359-IX), which impose an obligation on courts to specify particular security measures in rulings on preventive measures. The author substantiates the compliance of these changes with the standards of the ECHR and the legal positions of the Constitutional Court of Ukraine.

The article also examines the admissibility of evidence obtained under emergency conditions, referring to the positions of the Supreme Court and scholarly doctrine. A comparative legal analysis is conducted of approaches in European countries to special procedural regimes in criminal proceedings, with a focus on guarantees of human rights, judicial control, and time constraints. The author concludes that legislative improvement is necessary to ensure compatibility of the special procedural regime with the principles of the rule of law and international human rights standards, and proposes specific directions for such improvement.

Key words: *criminal procedure; pre-trial investigation; martial law; judicial control; human rights; admissibility of evidence; ECHR; Constitutional Court of Ukraine; special regime.*

Вступ. Російська воєнна агресія проти України, яка у 2022 році переросла у відкриту фазу повномасштабного вторгнення, поставила кримінальну юстицію нашої держави перед низкою безпрецедентних викликів. Руйнування судової інфраструктури, евакуація органів досудового розслідування, відсутність доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань, перебої з функціонуванням зв'язку, об'єктивна неможливість доставки підозрюваних, захисників та інших учасників провадження до суду — ці та подібні обставини зумовили необхідність термінового нормативного реагування. У відповідь на цю загрозу законодавець запровадив тимчасові спеціальні процедури, спрямовані на збереження функціональної спроможності системи кримінального провадження в умовах воєнного стану [1].

Прийняття у березні та квітні 2022 року законів № 2111-IX [1] та № 2201-IX [2] започаткувало формування особливого режиму кримінального провадження, юридичне оформлення якого сконцентроване в положеннях глави 9-1 Кримінального процесуального кодексу України [3], зокрема у статтях 615 та 615-1. Ці норми встановили особливий порядок фіксації початку досудового розслідування, запровадили механізми делегування повноважень слідчого судді прокуророві, унормували специфічний режим тримання під вартою без судового рішення, а також передбачили спрощення доступу до окремих процесуальних інструментів у разі об'єктивної неможливості їх реалізації в традиційному порядку [2].

У такому контексті актуальним є не лише опис нормативних новел, а й з'ясування їх відповідності конституційним стандартам (статті ст. 29, 55) кримінального провадження [4], принципам справедливого суду, процесуальної рівності сторін, а також вимогам статей 5 і 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [5].

Таким чином, дослідження новел кримінального процесуального законодавства, запроваджених у період воєнного стану, є актуальним не тільки в межах правового аналізу нових процедур, а й у світлі оцінки їхнього впливу на фундаментальні гарантії прав людини, правову визначеність і верховенство права. Особливого значення набуває з'ясування, наскільки ці новели є співмірними, ефективними й конституційно виправданими у складних умовах воєнного часу.



Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням різних проблемних питань новел кримінального процесуального законодавства, запроваджених у період воєнного стану, присвятили свої праці провідні українські фахівці в галузі кримінального процесу, зокрема: О. П. Байбіков, І. В. Гловюк, В. А. Завтур, Т. О. Лоскутов, О. Ю. Татаров, Г. К. Тетерятник та ін.

Зокрема, І. В. Гловюк, В. А. Завтур, Г. К. Тетерятник дослідили особливості нормативного регулювання кримінального провадження в умовах воєнного стану, зосередивши увагу на змінах до статті 615 КПК України. Вони проаналізували делегування повноважень слідчого судді прокурору, обмеження прав підозрюваного та роз'яснення Верховного Суду щодо застосування надзвичайного процесуального режиму [6-8].

Т. О. Лоскутов у низці публікацій розглянув проблеми нормативної неузгодженості глави 9-1 КПК України. Зокрема, він обґрунтував необхідність спрощеного та змішаного (паперово-технічного) порядку фіксації слідчих дій, перегляду ролі понять у бойових умовах, а також унормування засади розумності як спеціального принципу кримінального процесуального права воєнного часу. Особлива увага приділена пропозиції щодо перенесення центру регулювання з формальних процедур до ефективного забезпечення прав особи в умовах збройного конфлікту [9, 10].

О. П. Байбіков та ін. співавтори його публікації досліджують проблеми допустимого втручання в приватне життя під час здійснення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні за умов воєнного стану. На основі порівняльного аналізу досвіду України, країн Балтії, Німеччини, Молдови, Казахстану, Індії та Китаю, обґрунтовано необхідність чіткого нормативного регулювання пропорційності втручання, форм контролю (судового, відомчого, громадського) та процедур фіксації доказів. Автори пропонують впровадження доктрини «процесуального балансу», яка дозволила б забезпечити дотримання прав людини без шкоди для ефективності кримінального переслідування у період надзвичайних загроз [11].

О. Ю. Татаров дослідив правову природу та процесуальні гарантії укладення угоди у кримінальному провадженні щодо юридичних осіб за главою 37-1 КПК України, зокрема статус юридичної особи як сторони угоди, її право на захист та участь адвоката. Крім того, автор вперше аналізує загрози формального погодження санкцій без належної правової оцінки дій та обґрунтовує необхідність імплементації європейських моделей контролю за добровільністю і виконанням [12].

Отже, результати аналізу новел чинного кримінального процесуального законодавства та наукових досліджень цих новел вітчизняними вченими-процесуалістами свідчать про те, що у науці кримінального процесу чітко простежується систематизація ключових напрямів сучасної доктрини кримінального процесу в умовах воєнного стану, яка охоплює дослідження провідних фахівців — від інституційного аналізу змін до статті 615 КПК України (Гловюк, Завтур, Тетерятник), до процесуальної трансформації угоди щодо юридичних осіб (Татаров), регуляторних аспектів негласних дій та втручання в приватне життя (Байбіков), проблем доступу до правової допомоги і обмеження процесуального балансу (Лоскутов). Окремі автори не лише констатують ризики та прогалини, а й пропонують конкретні механізми нормативного вдосконалення — іноземні моделі, доктрину процесуального балансу, контроль за добровільністю, збереження автономії юридичних осіб тощо.

Таким чином, аналіз сучасної доктрини засвідчує наявність усталеної проблематики, зокрема фрагментарності нормативного регулювання, звуження процесуальних гарантій та обмеженості судового контролю в умовах надзвичайного правового режиму.

Постановка завдання. Метою статті є комплексний аналіз новел КПК України, запроваджених у період воєнного стану, зокрема положень статей 615 і 196 КПК, з огляду на їхню конституційну сумісність, відповідність стандартам ЄСПЛ та ефективність у забезпеченні прав людини.

Виклад основного матеріалу. Правовий режим кримінального провадження у період воєнного стану є похідним від загального публічно-правового режиму надзвичайного



характеру, який запроваджується відповідно до Конституції України (ст. 106, 107) [4] і Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [13]. Його специфіка полягає у системному впливі на низку ключових інститутів кримінального процесу — від початку досудового розслідування і порядку затримання особи до забезпечення права на захист, судового контролю та реалізації угод. У контексті збройної агресії РФ проти України, яка триває з 24 лютого 2022 року, виникла необхідність адаптації кримінального процесу до умов обмеженого доступу до органів правосуддя, небезпеки для учасників провадження, зруйнованої інфраструктури і нестабільної логістики.

Запровадження воєнного стану зумовило радикальні відхилення від усталеної моделі кримінального процесу, що проявились у формуванні спеціального процедурного режиму з ознаками автономності. Центральним елементом цього режиму стало нормативне закріплення тимчасових відступів від базових процесуальних стандартів, зокрема через переорієнтацію функціонального навантаження з суду на органи прокуратури, спрощення порядку документування слідчих дій та відступ від класичної моделі участі захисту. Запроваджені процедури допускають оформлення повідомлення про кримінальне правопорушення без внесення до реєстру, проведення затримання без залучення адвоката за наявності формальних обставин, а також обрання запобіжного заходу без фізичної участі підозрюваного. Ці практики, хоча і подаються як викликані воєнною необхідністю, фактично означають процесуальне виключення, що послаблює реальні механізми реалізації права на захист.

Юридична природа таких новел виключає їх інтеграцію в основне процесуальне поле як повноцінного підрозділу кримінальної юстиції. Йдеться про паралельний, надзвичайний правовий режим, що функціонує як тимчасовий модуль з розмитими часовими межами. Відсутність чітко прописаного механізму його деактивації породжує ситуацію фактичної конкуренції між загальним і спеціальним режимом, що суперечить логіці системності правозастосування. Затягування дії таких норм після завершення надзвичайного стану може спричинити ефект інституційної девальвації кримінального процесуального законодавства, підриваючи принцип юридичної визначеності.

Найбільш небезпечними є аспекти, пов'язані зі зменшенням ролі суду в контролі за обмеженням прав особи. Передача прокурору повноважень на вчинення дій, що традиційно належать до компетенції слідчого судді, означає не лише функціональний зсув, а й структурне порушення балансу гілок влади. За цих умов істотно нівелюється запобіжна функція правосуддя, а механізм контролю за законністю заходів примусу стає формальним, що загрожує конвенційним та конституційним засадам права на справедливий суд [14]. Не менш проблемною є ситуація із фіксацією процесуальних дій, особливо при застосуванні новітніх технологій, які широко застосовуються у розслідуванні та доказуванні воєнних злочинів в умовах воєнного стану: уніфікації підходів не досягнуто, технічна фіксація не завжди дозволяє встановити автентичність доказу, а скасування обов'язкової участі понятих без належної альтернативи підриває довіру до доказової бази [15].

У цілому, правовий режим кримінального провадження у період воєнного стану формує своєрідну «особливу юрисдикцію», яка потребує концептуального обґрунтування, нормативної деталізації та чітких меж дії. Його існування допускається виключно як тимчасове рішення в умовах кризи, яке має супроводжуватись чітко регламентованими процедурами повернення до загального порядку кримінального провадження.

Розширення дискреційних повноважень органів досудового розслідування [7], що в умовах воєнного стану може бути виправданим з міркувань оперативності, водночас становить потенційне джерело зловживань, притаманних і мирному часу, а у поєднанні з послабленням судового контролю має розглядатися як допустимий, проте надзвичайно ризикований виняток із загальних засад кримінального провадження. Для забезпечення процесуальної легітимності в надзвичайних умовах необхідно встановити чіткі межі застосування спрощених процедур, гарантувати дієвість контролю за обмеженням прав особи та виключити можливість використання надзвичайних норм поза межами їх тимчасового призначення.



Військові дії, масовані обстріли, окупація окремих територій України створили ситуації, за яких здійснення правосуддя стало фактично неможливим. У відповідь на ці виклики законодавець запровадив у ст. 615 КПК України спеціальний режим процесуальної заміни судового контролю — за умови об'єктивної неможливості звернення до слідчого судді або суду повноваження щодо прийняття ключових рішень (зокрема, обрання запобіжного заходу, проведення слідчих дій, вирішення питань доказування) покладаються на прокурора. Така конструкція є безпрецедентною для національного кримінального процесу і становить виключення з загального принципу судового контролю як базової гарантії прав людини.

Пункт 3 частини першої ст. 615 КПК України передбачає, що у виключних умовах прокурор має право самостійно приймати рішення про тримання особи під вартою на строк до 72 годин. Подальше продовження тримання, у разі збереження перешкод для звернення до суду, може здійснюватися прокурором повторно. Така модель істотно відхиляється від класичної логіки Європейської конвенції з прав людини (ст. 5) [5], яка чітко вимагає негайного звернення до суду для перевірки законності затримання. Утворення замкненого процесуального кола, де прокурор сам ініціює, санкціонує і подовжує обмеження свободи, становить загрозу системному порушенню права на свободу та особисту недоторканність.

Іншою новелою є встановлення механізму фактичного автоматичного продовження строків запобіжного заходу у разі неможливості розгляду відповідного клопотання слідчим суддею. Формально йдеться про механізм продовження строку тримання особи під вартою «до відновлення можливості здійснення правосуддя». Питання строків, які пов'язані з гарантіями прав людини, є надзвичайно актуальною проблемою і в мирний час [9], а під час військового в контексті п. 3, ч. 1. Ст. 615 КПК України ця проблема набуває особливого значення, адже запроваджена цією новелою конструкція містить ознаки правової невизначеності: не визначено суб'єкта перевірки обґрунтованості подовження, критерії для констатації неможливості звернення до суду, а також не передбачено регулярного перегляду таких рішень. Це суперечить усталеній практиці ЄСПЛ, яка вимагає, щоби будь-яке обмеження свободи було об'єктом постійного контролю, пропорційним і обґрунтованим у часі.

Запроваджений у ч. 5 ст. 615 КПК України механізм фактичного автоматичного продовження строків тримання під вартою у випадку неможливості звернення до суду викликає обґрунтовані сумніви з точки зору дотримання стандартів статті 5 Європейської конвенції з прав людини. Такий механізм не передбачає ані регулярного перегляду обґрунтованості тримання, ані чітких критеріїв для оцінки факту неможливості звернення до суду, що суперечить усталеній практиці ЄСПЛ.

Зокрема, у рішенні *Čonka v. Belgium* (2002, № 51564/99) Суд наголосив, що відсутність ефективного та оперативного судового перегляду законності затримання становить порушення статті 5 § 4 Конвенції. Суд підкреслив, що особа, позбавлена волі, повинна мати реальну можливість ініціювати перегляд правомірності свого утримання навіть за умов надзвичайної ситуації [18].

У справі *Petkov and Profirov v. Bulgaria* (2014, № 50027/08 та 50781/09) ЄСПЛ дійшов висновку, що навіть короткострокове затримання без забезпечення судового контролю є порушенням прав, гарантованих статтею 5 § 4. Особливої уваги надано недопустимості ситуацій, коли держава встановлює норми, які дозволяють тимчасове тримання без суду без визначення строку або контролю [19].

У справі *Döner and Others v. Turkey* (2017, № 29994/02) Суд зазначив, що автоматичне продовження тримання під вартою без процесуального забезпечення контролю його обґрунтованості не відповідає вимогам Конвенції. ЄСПЛ критично оцінив відсутність процедурних гарантій і наголосив, що формальне продовження строку не може замінити судовий перегляд [20].

Таким чином, усі ці рішення свідчать про однозначну правову позицію ЄСПЛ: обмеження свободи особи, навіть у надзвичайних умовах, має бути предметом негайного та регулярного судового контролю, а автоматизм у продовженні строків без чітких процесуальних механізмів є несумісним із Конвенцією.



Умови збройної агресії, руйнування критичної інфраструктури, відсутність стабільного доступу до телекомунікаційних каналів і судових установ обумовили об'єктивну потребу в адаптації процесуальних механізмів фіксації рішень і дій у кримінальному провадженні. Законодавець відреагував на ці виклики шляхом запровадження спеціальних положень у ст. 615 КПК України, зокрема щодо порядку фіксації фактів початку досудового розслідування в умовах технічної недоступності ЄРДР.

Згідно з чинною редакцією цієї норми, у разі відсутності технічного доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань прокурор має право здійснити письмову фіксацію рішення про початок розслідування, яка вважається дійсною до моменту поновлення доступу. Однак така процедура не врегульована детально: закон не визначає чіткої форми документа, порядку його збереження, способу підтвердження дати та часу, а також механізму контролю за достовірністю такого запису. Це створює ризики зловживань, ускладнює перевірку обґрунтованості проведених процесуальних дій та ставить під сумнів їхню допустимість у майбутньому судовому розгляді.

Не менш дискусійним є питання щодо обов'язкової технічної фіксації процесуальних дій, яка передбачена ст. 107 КПК України. В умовах бойових дій, відсутності електроенергії або стабільного інтернет-з'єднання, виконання вимог щодо аудіо- чи відеофіксації часто є технічно неможливим або небезпечним для учасників. У зв'язку з цим у слідчій практиці виникли прецеденти дублювання протоколів на паперових носіях, застосування тимчасових журналів подій, а також відкладеного внесення інформації до ЄРДР. Однак такі способи не мають належного нормативного визнання, що породжує сумніви щодо їхньої правової сили як доказів.

На доктринальному рівні обґрунтовано необхідність законодавчого визначення переліку процесуальних дій, які допускається фіксувати у спрощеному порядку у виключних умовах. Йдеться, зокрема, про встановлення чітких процедурних гарантій: ведення резервних реєстрів, обов'язкового службового підтвердження документів, фіксації часу, місця, обставин дії, особи, яка її здійснила, та її процесуального статусу [10, с. 340–341]. Такий підхід покликаний мінімізувати ризики фальсифікацій, забезпечити автентичність відомостей і створити нормативну основу для визнання результатів слідчих дій допустимими доказами у кримінальному провадженні.

Таким чином, забезпечення гнучкості фіксації кримінального провадження у період воєнного стану потребує не лише нормативного визнання альтернативних форм, а й чіткого процедурного регламенту, який би поєднував вимоги доказової достовірності та реалії бойового контексту. Цей напрям реформування кримінального процесуального законодавства має особливе значення в умовах тривалої гібридної війни та вартій подальшого системного дослідження.

Інституційна конструкція кримінального процесу в умовах воєнного стану зазнала суттєвих модифікацій, зокрема в частині механізму застосування запобіжних заходів, які обмежують особисту свободу особи. Запроваджені положення ст. 615 КПК України передбачають можливість ухвалення прокурором рішень щодо тримання особи під вартою у разі об'єктивної неможливості звернення до слідчого судді. Така модель є винятком із загального принципу судового контролю, гарантованого статтею 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, і має застосовуватись виключно за умов наявності реальної та доведеної загрози для здійснення правосуддя.

У практиці Європейського суду з прав людини сформульовано чіткі орієнтири щодо допустимості тримання особи під вартою. Зокрема, у справі *Čonka v. Belgium* Суд зазначив, що особа, позбавлена свободи, має невід'ємне право на ефективний і швидкий перегляд її затримання судовим органом, незалежно від складності обставин чи особливого статусу справи [18]. У справі *Döner and Others v. Turkey* наголошено, що автоматичне продовження строків тримання під вартою без фактичного перегляду обґрунтованості такого заходу порушує вимоги статті 5 § 4 Конвенції [20].

На цьому тлі положення частини 3 статті 615 КПК України, які передбачають повторне тримання особи під вартою на підставі лише прокурорського акту, без проміжного



перегляду судом, суперечать презумпції судової перевірки як невід'ємної складової процесуального балансу між державними інтересами та індивідуальними правами. Відсутність обов'язку прокурора звертатися до суду в максимально короткий строк і встановлених меж такої «тимчасовості» створює ризики свавільного позбавлення свободи, особливо у випадках повторного застосування цього порядку.

Окрему загрозу становить практика розгляду клопотань про запобіжний захід за відсутності фізичної присутності підозрюваного або без забезпечення конфіденційного зв'язку з його захисником. Військові умови стимулювали застосування дистанційного формату участі особи у засіданні, проте у випадках, коли це відбувається без її згоди або без технічної можливості спілкування з адвокатом, порушується право на ефективний захист. ЄСПЛ у справі *Marcello Viola v. Italy* вказав, що участь обвинуваченого у судовому засіданні повинна забезпечуватись у формі, яка дозволяє йому здійснювати захист у рівних умовах із стороною обвинувачення, включаючи безперешкодне і конфіденційне спілкування з адвокатом (загальна позиція, підтверджена в низці рішень за статтею 6 Конвенції) [21].

Таким чином, використання відеоконференцзв'язку у кримінальному провадженні є допустимим лише за умови дотримання мінімальних гарантій: по-перше, наявності вільно вираженої згоди особи, по-друге, технічної здатності забезпечити незалежний канал зв'язку із захисником, по-третє, можливості вчасно і повноцінно реагувати на аргументи сторони обвинувачення. У разі відсутності цих умов така форма участі не відповідає критерію ефективності, визначеному Конвенцією.

Отже, застосування запобіжних заходів у період воєнного стану висвітлює напружену дилему між потребою оперативного реагування держави на загрози та необхідністю збереження фундаментальних прав людини. Виняткові повноваження прокурора на тимчасове тримання під вартою, за відсутності судового контролю, можуть бути виправданими лише як крайній та тимчасовий захід. Водночас недосконалість законодавчої моделі, відсутність чітких меж дії таких винятків і практика їх неодноразового застосування без контролю суду суперечать міжнародно-правовим стандартам, підтвердженим практикою ЄСПЛ. Дистанційна участь особи в засіданні є припустимою лише за умови дотримання усіх процесуальних гарантій, зокрема права на ефективний і захищений юридичний захист. Отже, критично важливо зберігати баланс між гнучкістю кримінального процесу і непорушністю правового режиму свободи особи, що має гарантуватись судовим контролем навіть у найекстремальніших обставинах.

Запроваджені у 2022 році зміни до КПК України, зокрема положення статті 615, істотно змінили фокус процесуального контролю з інституції слідчого судді до прокурора. У ситуації, коли звернення до суду є неможливим з об'єктивних причин, прокурору надано повноваження самостійно ухвалювати рішення, які за звичайних умов належать до виключної компетенції слідчого судді — зокрема, про обшуки, затримання, арешт майна чи застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Це перенесення функцій викликає низку проблем, що торкаються самих засад правового порядку. Зокрема, відбувається фактична тимчасова конверсія виконавчого суб'єкта у квазісудовий, що суперечить принципу поділу влади, закріпленому в ст. 6 Конституції України [4], а також руйнує інституційний баланс кримінального процесу. Прокурор, наділений водночас функціями обвинувачення та процесуального дозволу на обмеження прав, перетворюється на орган із подвійною лояльністю, що суперечить концепції *impartial and independent authority* у розумінні статті 5 ЄКПЛ [5].

Європейський суд з прав людини у справі *Döner and Others v. Turkey* вказав, що орган, який ухвалює рішення про обмеження свободи особи, має бути інституційно незалежним від сторони обвинувачення [20]. У випадку, коли такі повноваження реалізуються органом, зацікавленим у результаті кримінального переслідування, втрачається об'єктивна неупередженість, яка є обов'язковим стандартом згідно з Конвенцією.

У Листі Верховного Суду № 1/0/2-22 від 03.03.2022 зазначено, що в умовах воєнного стану допустимим є тимчасове обмеження стандартів кримінального процесу, проте воно не



може підміняти собою загальні принципи верховенства права та гарантії ефективного судового захисту. Суд підкреслює, що рішення прокурора, ухвалені в умовах відсутності суду, підлягають ретроспективному контролю та оцінці щодо законності й обґрунтованості після відновлення судової юрисдикції [6, с. 2–3].

Разом із тим, закон не визначає процедур, які б регламентували обов'язковість і строки такого перегляду, не встановлює меж прокурорської дискреції й не закріплює механізмів автоматичної верифікації рішень, ухвалених без участі суду. Це створює умови для порушення принципу *foreseeability*, тобто передбачуваності правового регулювання, і підриває довіру до процедур забезпечення прав особи, обмеженої в своїй свободі.

У контексті практики ЄСПЛ зазначимо, що у справі *Čonka v. Belgium* Суд нагадав: навіть у надзвичайних ситуаціях необхідно забезпечити, аби будь-яке позбавлення волі підлягало судовому контролю, здійсненому незалежним органом [18]. Відсутність чіткої та ефективної процедури контролю суперечить не лише статті 5 § 4 Конвенції, а й загальним принципам правової визначеності та обмеження державного втручання у фундаментальні права.

Одним з найбільш поширених відступів від процесуальної форми в умовах воєнного стану є проведення слідчих дій без понять, що традиційно вважається істотним порушенням процесуальної форми. Проте чинне законодавство України, з урахуванням змін до статті 105 КПК, допускає використання відеофіксації як альтернативи участі понять, якщо така фіксація забезпечує об'єктивне та безперервне відображення процесуальної дії. У листі Верховного Суду № 1/0/2-22 (03.03.2022) зазначено, що у випадках, коли безпека понять не може бути гарантована, допускається заміна їх участі суцільною відеофіксацією за умови збереження цілісності відеозапису та фіксації часу, місця і учасників [6, с. 3-4]. У цьому контексті практика ЄСПЛ орієнтує на критерії достовірності джерела доказу та забезпечення можливості його перевірки судом. Тобто не участь понять як така є абсолютною вимогою, а наявність надійного механізму контролю добросовісності слідчої дії, що забезпечує рівність сторін і запобігає зловживанням, про що також ідеться в рішенні *Çelik v. Turkey*, no. 40887/06, judgment of 15 November 2011 [22].

Таким чином, воєнний стан вимагає гнучкості кримінального процесу, проте така гнучкість не може переходити в інституційну розмитість основоположних гарантій сторони захисту. Збереження конфіденційності адвокатського зв'язку, процесуальна легітимність джерел доказів і мінімальні гарантії їхньої достовірності мають залишатися непорушними, навіть в умовах воєнного виклику.

Воєнний стан, введений у зв'язку зі збройною агресією проти України, зумовив радикальну трансформацію функціонування правоохоронних та судових інституцій, що, у свою чергу, актуалізувало необхідність переосмислення змісту процесуальних гарантій, які забезпечують реалізацію права на захист у кримінальному провадженні. Особливої гостроти набула проблематика, пов'язана з порядком одержання, фіксації та допустимості доказів, включаючи ті, що створюються з використанням цифрових технологій, а також із забезпеченням захисту конфіденційного характеру адвокатської комунікації. Зазначені компоненти процесуального забезпечення мають оцінюватися через призму стандартів, усталених у практиці ЄСПЛ, з одночасним урахуванням специфіки ведення бойових дій та обмежень, зумовлених безпековими ризиками для учасників провадження.

Специфічні умови комунікації в зоні бойових дій, ускладнений доступ до місць провадження слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, а також порушення технічної інфраструктури, необхідної для документування процесу, призвели до системних відступів від звичних стандартів процесуальної форми. Зміщення балансу між формою та змістом процесуальних дій у бік їх фактичної доцільності, за відсутності гарантованих інструментів контролю, створює потенційну загрозу для реалізації принципу змагальності, який становить один із базових конституційно-правових орієнтирів у сфері кримінального судочинства.

Одним із найвразливіших аспектів, що супроводжує дистанційну участь підозрюваного або обвинуваченого у судовому засіданні, є забезпечення реального, конфіденційного



та незалежного зв'язку з його захисником. У разі, коли участь забезпечується в режимі відеоконференції без можливості вільного та захищеного обміну інформацією між клієнтом і адвокатом, постає обґрунтоване питання про ефективність реалізації права на захист. Як зазначено у рішенні ЄСПЛ у справі *Marcello Viola v. Italy*, право на справедливий суд охоплює не лише формальну присутність обвинуваченого в засіданні, а й ефективну можливість спілкування зі своїм захисником у конфіденційній формі, включаючи підготовку до судового розгляду та участь у ньому. В цьому рішенні акцентовано на необхідності забезпечення рівності сторін і конфіденційності комунікації з адвокатом під час збирання доказів, а також на неприпустимості використання матеріалів, отриманих із порушенням прав сторони захисту [21, §§ 58–60]. Якщо технічні засоби не забезпечують такого каналу зв'язку, участь особи в судовому засіданні не може вважатися повноцінною. На подібні ризики обґрунтовано звертає увагу й Верховний Суд, який у Листі № 1/0/2-22 від 03.03.2022 наголосив, що дистанційна участь сторін у засіданні допускається лише за умови непорушності права на захист і гарантій адвокатської таємниці [6, с. 3]. Ця позиція Верховного Суду повністю відповідає стандартам ЄСПЛ щодо гарантій адвокатської таємниці, які докладно висвітлені у вітчизняних наукових джерелах [23]. Дотримання цих гарантій забезпечить належне доказування у кримінальних провадженнях, яке відповідатиме європейським стандартам [24].

Таким чином, в умовах воєнного стану гарантії сторони захисту мають зберігати не декларативний, а функціональний характер. Допустимість відступів від формальних процедур не повинна перетворюватись на системне нівелювання доказових стандартів. Забезпечення ефективної конфіденційності адвокатської комунікації, оформлення процесуального джерела доказу у встановлений законом формі та верифікація спрощених процедур отримання доказів є мінімальними вимогами для підтримання законності у сфері кримінального провадження навіть у період збройного конфлікту.

В умовах збройного конфлікту реалізація принципів доказового права повинна забезпечуватись таким чином, аби не порушувалися вимоги щодо допустимості, належності та достовірності доказів як передумови для ухвалення процесуально значимих рішень. Водночас у слідчій та оперативно-розшуковій практиці фіксуються випадки документування доказів без дотримання формальних вимог кримінального процесуального закону, зокрема без складання належного протоколу, без фіксації участі понятих або без відеозапису, здатного підтвердити зміст та обставини слідчої дії. У таких ситуаціях часто наводиться аргумент про воєнну доцільність чи неможливість дотримання звичної процедури. Проте, як вказує Європейський суд з прав людини у справі *Döner and Others v. Turkey*, будь-яке зниження процесуального стандарту щодо допустимості доказів повинно супроводжуватись альтернативними процесуальними запобіжниками, які гарантують достовірність джерела доказу, перевірності й належного процесуального оформлення, інакше має місце порушення статті 6 Конвенції, навіть якщо сам доказ є об'єктивно обґрунтованим [20, §§ 83–85].

Особливої уваги в умовах правового режиму воєнного стану набуває процесуальне оформлення доказових джерел у випадках застосування спеціального порядку, передбаченого статтею 615 КПК України. Якщо докази отримані поза межами встановленого законом порядку, але без подальшої належної верифікації чи легалізації, наприклад, шляхом підтвердження їх прокурором або внесенням до ЄРДР, — такі матеріали не можуть вважатись процесуально допустимими. На необхідності забезпечення юридичної форми кожного доказу, навіть за умов активних бойових дій, слушно наголошує й Т. О. Лоскутов, вказуючи, що недотримання мінімальних вимог фіксації інформації нівелює її доказову силу в межах судового провадження [10, с. 341–342].

У межах компаративного аналізу практики держав — членів Ради Європи, що впровадили спеціальні механізми досудового розслідування в умовах збройного конфлікту або надзвичайного стану, особливої уваги заслуговує досвід Франції, Німеччини, Польщі, Литви, Естонії, Латвії та Грузії. Кожна з цих держав розробила інституційну модель нормативного реагування, яка поєднує оперативну гнучкість із системою судового та публічного контролю.



У Французькій Республіці правове регулювання передбачає можливість тимчасового проведення процесуальних дій без попередньої санкції суду в обмежених часових межах, що кодифіковано у статтях 706-81–706-95 Кримінально-процесуального кодексу Франції (*Code de procédure pénale*). У подальшому закон вимагає здійснення ретроспективної судової перевірки таких рішень [25].

У Федеративній Республіці Німеччина застосування спеціальних розшукових заходів (зокрема негласного контролю комунікацій) допустиме без негайного дозволу суду у виключних випадках — наприклад, у разі прямої загрози національній безпеці. Водночас §§ 100a–100g КПК Німеччини (*Strafprozessordnung*) вимагають обов'язкового наступного підтвердження таких дій судовим органом для визнання їх результатів належними доказами [26].

Правова система Республіки Польща також допускає використання матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій за умов нагальної оперативної необхідності, що передбачено статтями 19 та 237 КПК Польщі [27]. Водночас, як засвідчує усталена практика Конституційного Трибуналу Республіки Польща, доказова сила матеріалів, що обмежують права людини, підлягає оцінці через призму принципу пропорційності, який виконує роль системного критерію допустимості втручання. У рішенні про конституційність будь-якого правозастосовного заходу Трибунал наголошує на необхідності з'ясування, чи був він адекватним заявленій меті, тимчасово виправданим, а також чи не існувало менш обмежувальних засобів досягнення тієї ж цілі. Відповідно до принципу *ultima ratio*, превентивне позбавлення волі, як найсуворіший із запобіжних заходів, може бути застосоване виключно за відсутності ефективної альтернативи з меншим ступенем втручання в права особи. Конституційний Трибунал неодноразово наголошував, що недотримання цих вимог — зокрема, у разі необгрунтованого вибору найсуворішого заходу — є самодостатньою підставою для визнання відповідної норми закону чи практики неконституційною. Таким чином, навіть в умовах воєнного стану або надзвичайного режиму застосування державного примусу залишається обмеженням стандартами верховенства права, що передбачають системність, прозорість і обгрунтованість кожного втручання. [28, с. 440–445].

В державах Балтії — Литовській Республіці та Латвійській Республіці — нормативне регулювання досудового розслідування передбачає обов'язкову попередню санкцію суду для проведення негласних слідчих дій. Виняток становлять лише ситуації, що вимагають негайного реагування, причому такі дії підлягають подальшому судовому погодженню. Аналогічні механізми закріплені у національних кримінально-процесуальних кодексах обох країн [29, 30].

Право Естонської Республіки (зокрема § 126 та § 126¹ КПК Естонії) дозволяє тимчасове самостійне ухвалення рішень правоохоронними органами щодо негласних заходів, однак із жорсткою вимогою щодо їх подальшої легітимації суддею в обмежений строк [31].

У Грузії, внаслідок правових реформ, здійснених у період після збройного конфлікту 2008 року, було запроваджено особливий наглядовий режим за проведенням спеціального розслідування. Зокрема, введено парламентський контроль і повноваження омбудсмена перевіряти дотримання прав людини в межах реалізації спеціальних слідчих процедур [32].

Цей порівняльно-правовий огляд демонструє спільну для більшості європейських правових систем ідею: навіть у контексті обмеженого доступу до правосуддя чи в умовах збройного конфлікту держава не позбавляється обов'язку забезпечувати ефективний контроль за втручанням у права людини. Запровадження спеціального процесуального порядку обов'язково супроводжується чітко визначеними інструментами судової верифікації, строкowymi обмеженнями та нормативно зафіксованими запобіжниками проти зловживань.

У результаті прийняття Закону України № 4359-IX частину четверту статті 196 КПК України [33] було доповнено нормою, яка покладає на слідчого суддю (суд) обов'язок зазначати у відповідній ухвалі конкретний слідчий ізолятор (СІЗО), у якому має утримуватись особа при застосуванні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. На перший погляд, ця новела може виглядати як крок до посилення правової визначеності та підвищення гарантій особистої безпеки затриманих. Проте юридичний аналіз свідчить про її



суттєву нормативну дефектність і проблеми системної сумісності з принципами кримінального процесу.

По-перше, запропонована зміна є юридично необґрунтованою, оскільки передбачає втручання судової влади у сферу адміністративно-виконавчого управління. Визначення конкретного СІЗО виходить за межі компетенції слідчого судді, який не володіє ані інформацією про рівень завантаженості установ, ані даними про безпекову ситуацію або технічні можливості конкретного ізолятора. Ухвалення судом рішення у таких умовах створює ризики формалізму та довільного підходу.

По-друге, нововведення порушує функціональний поділ владних повноважень у кримінальному судочинстві, у межах якого адміністративне управління діяльністю установ виконання покарань та попереднього ув'язнення належить до компетенції органів Державної кримінально-виконавчої служби України. Передача таких повноважень судовій гілці влади не лише створює прецедент надмірного втручання, але й загрожує руйнуванням процесуального балансу.

По-третє, запровадження обов'язку для суду ухвалювати окреме рішення щодо кожного переміщення особи між СІЗО ускладнює або навіть блокує оперативне реагування на зміну обстановки, зокрема в умовах воєнного стану (наприклад, загроза обстрілів, евакуація, перевантаження СІЗО). Це суперечить логіці забезпечення ефективності слідства та адаптивності системи у кризових умовах.

Серед практичних негативних наслідків слід відзначити істотне ускладнення переміщення ув'язнених, яке тепер залежатиме від наявності нової судової ухвали, що сповільнить слідчі дії, створить додаткові бюрократичні бар'єри та сприятиме затягуванню провадження. Наявність лише загального зобов'язання визначити СІЗО без відповідних критеріїв породжує ризики довільного вибору та нерівного застосування норм до різних осіб. Крім того, надання таких повноважень слідчим суддям без забезпечення належного інструментарію створює адміністративне перевантаження та підриває ефективність здійснення правосуддя.

У зв'язку з цим постає необхідність скасування новели до частини четвертої статті 196 КПК України, як такої, що не відповідає ні змісту функцій судового контролю, ні міжнародним стандартам кримінального провадження. Раціональним є повернення до чинної раніше практики, згідно з якою місце тримання під вартою визначається адміністрацією ДКВС України з урахуванням фактичних умов, рівня безпеки, логістики та наближеності до слідчого органу чи суду.

Запроваджене Законом № 4359-IX положення про обов'язок суду визначати конкретний СІЗО суперечить конституційному принципу розподілу влади, порушує межі судового контролю та створює загрозу порушення балансу між правами особи, ефективністю слідства та адміністративною стабільністю системи виконання покарань. В умовах воєнного стану, коли мобільність і адаптивність органів досудового розслідування є критично важливими, новела фактично блокує можливість оперативного реагування на зміну обстановки. Таким чином, ця законодавча ініціатива не лише не сприяє захисту прав людини, але й створює додаткові бар'єри для належного функціонування кримінального провадження.

З урахуванням виявлених концептуальних і практичних вад законодавчої новели до частини четвертої статті 196 КПК України, обґрунтованим видається скасування цієї норми як такої, що є юридично вразливою та не узгоджується з системними принципами кримінального провадження. Указане положення суперечить базовим положенням Конституції України щодо розмежування повноважень між гілками влади, підриває засади належного судового контролю та створює суттєві ризики порушення принципу правової визначеності.

Замість прямого зобов'язання суду визначати конкретний слідчий ізолятор доцільно передбачити гнучкий механізм інформування слідчого судді про зміну місця тримання особи у разі оперативної потреби (зумовленої, зокрема, безпековими факторами, змінами оперативної обстановки чи перевантаженням установ), без необхідності постановлення нової ухвали, але з обов'язковим наступним повідомленням суду. Такий підхід дозволить



зберегти баланс між вимогами безпеки, оперативністю провадження та належним судовим контролем.

Крім того, слід ініціювати розгляд можливості запровадження альтернативних інструментів прокурорського контролю за умовами тримання під вартою, зокрема шляхом впровадження цифрових моніторингових засобів, які не потребують залучення суду до управлінських рішень, що не належать до сфери його компетенції.

З урахуванням принципового значення питання для збереження конституційного балансу повноважень, обґрунтованим є також звернення до Конституційного Суду України з поданням щодо відповідності вказаної законодавчої новели положенням статей 6, 19 і 129 Конституції України, які визначають засади верховенства права, межі компетенції суду та фундаментальні принципи здійснення правосуддя.

Висновки. Запровадження правового режиму воєнного стану обумовило радикальні трансформації в структурі кримінального процесу, спрямовані на забезпечення безперервності досудового розслідування, судового контролю та охорони фундаментальних прав особи. Аналіз новел Кримінального процесуального кодексу України, ухвалених у період 2022–2025 років, засвідчує, що законодавець намагався віднайти баланс між публічним інтересом у забезпеченні належного реагування держави на виклики збройної агресії та збереженням основоположних принципів верховенства права, змагальності й процесуальної справедливості.

Зокрема, зміст і реалізація статті 615 КПК України, яка фактично встановлює спеціальний порядок кримінального провадження в умовах недієздатності системи правосуддя, продемонстрували як свою практичну доцільність, так і системні ризики. Ідеться про небезпечну концентрацію повноважень у руках прокурора, що тимчасово підміняє суд у прийнятті рішень про затримання, обшуки, арешт майна та тримання під вартою. Відсутність належних компенсаторних процедур, критеріїв обґрунтованості «неможливості звернення до суду», строкових меж дії винятків і механізмів обов'язкової судової верифікації створює реальні загрози для права на свободу та особисту недоторканність. Ці положення стали предметом конституційного контролю: Конституційний Суд України у Рішенні № 8-р(II)/2024 визнав положення частини шостої статті 615 КПК України такими, що суперечать Конституції України, оскільки вони не забезпечують належного судового контролю за триманням під вартою та створюють ризики свавілля.

Практика Європейського суду з прав людини, зокрема у справах *Döner and Others v. Turkey*, *Marcello Viola v. Italy*, *Čonka v. Belgium*, підтверджує, що допустимість відступу від звичних процесуальних гарантій допускається виключно в умовах, коли держава демонструє чітку і формалізовану систему перевірок, перегляду та підтвердження законності обмежень прав. Автоматизм, невизначеність, або збереження «виняткових процедур» як тривалого режиму провадження — несумісні з Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.

Важливою новелою стала зміна підходу до забезпечення безпеки учасників кримінального провадження — шляхом внесення змін до статті 196 КПК України (Закон № 4359-IX). Йдеться про встановлення обов'язку слідчого судді або суду індивідуалізовано зазначати в ухвалі про застосування запобіжного заходу перелік заходів безпеки, що підлягають реалізації щодо конкретної особи. Такий підхід не лише усуває декларативність, характерну для попередньої практики, але й формалізує механізм відповідальності органів досудового розслідування та адміністрацій місць тримання під вартою за фактичне виконання зазначених рішень. Указаний механізм відповідає правовій позиції Конституційного Суду України щодо стандартів судового контролю за втручанням у особисті права.

Крім того, під час воєнного стану на перший план вийшли проблеми допустимості доказів, зібраних в умовах обмеженого доступу до ЄРДР, без участі понятих або без належного протоколювання. Верховний Суд у своїй узагальнюючій практиці та листі № 1/0/2-22 від 03.03.2022 визнав можливість спрощеного фіксування процесуальних дій за умови, якщо збережено достовірність, безперервність та можливість подальшої судової верифікації таких



доказів. Однак така гнучкість може бути виправданою лише за умови наявності мінімального рівня процедурних гарантій.

Порівняльно-правовий аналіз показує, що правові системи держав-членів Ради Європи, зокрема Франції, Німеччини, Польщі, Литви, Латвії, Естонії та Грузії, допускають запровадження спеціального процесуального порядку лише за наявності незалежного судового контролю, обмежених строків дії таких процедур та обов'язкового інституційного моніторингу (включаючи омбудсменів і парламентський нагляд).

Таким чином, в умовах збройного конфлікту система кримінального процесу України функціонує у надзвичайному режимі, однак має залишатися прив'язаною до фундаментальних конституційних і міжнародних стандартів прав людини. Подальше удосконалення законодавства має бути спрямоване на:

- законодавчу деталізацію строків, меж і процедур судового перегляду виняткових повноважень прокурора;
- обов'язкове нормативне закріплення процедурної перевірки дій, вчинених у спрощеному порядку;
- системну підготовку суддів і прокурорів до роботи в умовах обмежених ресурсів із дотриманням стандартів ЄСПЛ;
- посилення міжінституційного контролю за заходами безпеки, які застосовуються до учасників кримінального провадження.

Тільки за умови інтеграції зазначених підходів можливим є збереження довіри до правосуддя, легітимність процесуальних рішень і забезпечення реального, а не декларативного, доступу особи до правового захисту навіть у період найбільшої суспільної загрози.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України “Про попереднє ув'язнення” щодо додаткового регулювання забезпечення діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану» від 3 березня 2022 р. № 2111-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2111-20#Text>
2. Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» від 14 квітня 2022 р. № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651- URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
4. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13. Ст. 52. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
6. Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Лист Верховного Суду від 3 березня 2022 р. № 1/0/2-22. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogoloshennya/2022/01_0_2-22.pdf
7. Гловіук І.В., Тетерятник Г.К. Питання унормування належної правової процедури кримінального процесуального забезпечення обміну військовополонених. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 650–653. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-8/109>
8. Hloviuk I., Zaytur V. Кримінальне провадження в Україні в режимі воєнного стану. The Challenges and Opportunities in Law. Ukrainian Case under the Conditions of War. Monograph, edited by Tomas Davulis, Ligita Gasparėnienė. Kraków 2023. DOI: 10.12797/9788381388887.06.
9. Лоскутов Т. О. Правове регулювання засади розумності у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану. *Київський часопис права*. 2023. № 1. С. 350–355. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2023.1.54>



10. Лоскутов Т. О. Правове регулювання фіксування кримінального провадження в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 1. С. 340–345. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.61>
11. Babikov O., Bozhyk V., Bugera O.I., Kyrenko S.H., Viunyk M. Balancing Interests: Criminal Proceedings & Private Life Interference Under Martial Law in Ukraine. *German Law Journal*. 2024. Vol. 25, No. 3. Pp. 553–577. DOI: <https://doi.org/10.1017/glj.2024.12>
12. Татаров О.Ю. Процесуальні гарантії юридичних осіб при укладенні угоди у кримінальному провадженні: національний досвід і європейський контекст. *Вісник кримінального судочинства*. 2024. № 3–4. С. 56–62.
13. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/389-19>
14. Погорецький М. А., Гриценко І. С. Право на справедливий суд. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2012. № 91. С. 4–7.
15. Погорецький М.А. Застосування новітніх технологій у розслідуванні та доказуванні воєнних злочинів (проблемні питання). *Вісник кримінального судочинства*. 2023. № 3–4. С. 84–102.
16. Погорецький М. А. Дискреція у чинному КПК України як один із чинників зловживань. *Правова доктрина – основа формування правової системи держави* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю Нац. акад. прав, наук України та обговоренню п'ятитомної монографії «Правова доктрина України», Харків, 20-21 листоп. 2013 р. Харків : Право, 2013. С. 615–618.
17. Погорецький М.А. Строки у кримінальному провадженні: проблемні питання. *Право.ua* № 4. ч. 2. 2023. С.279-293 https://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/Pravo-ua-2023-4-2/Pravo_ua_2023_4_2_279.pdf
18. European Court of Human Rights. *Čonka v. Belgium*, no. 51564/99, judgment of 5 February 2002. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-6020>
19. European Court of Human Rights. *Petkov and Profirov v. Bulgaria*, nos. 50027/08 and 50781/09, judgment of 25 June 2014. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145203>
20. European Court of Human Rights. *Döner and Others v. Turkey*, no. 29994/02, judgment of 7 March 2017. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-172681>
21. European Court of Human Rights. *Marcello Viola v. Italy*, no. 45106/04, judgment of 5 October 2006. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-77629>
22. European Court of Human Rights. *Çelik v. Turkey*, no. 40887/06, judgment of 15 November 2011. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-107497>
23. Погорецький М. А., Погорецький М. М. Гарантії адвокатської таємниці у рішеннях Європейського суду з прав людини та їх імплементаційний вплив на кримінальне процесуальне законодавство України і правозастосовну практику. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 2. С. 77-87.
24. Погорецький М. А. Нова концепція кримінального процесуального доказування. *Вісник кримінального судочинства України*. 2015. № 3. С. 63–79.
25. Code de procédure pénale. Articles 706-81 à 706-95 (France). URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000006577344
26. Strafprozessordnung (StPO). §§ 100a–100g (Deutschland). URL: https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/_100a.html
27. Kodeks postępowania karnego (Polska). Artykuły 19 i 237. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970890553/U/D19970553Lj.pdf>
28. Śledzińska-Simon, Anna. *Proportionality Analysis by the Polish Constitutional Tribunal*. In: Kremnitzer, Mordechai; Steiner, Talya; Lang, Andrej (eds.). *Proportionality in Action: Comparative and Empirical Perspectives on the Judicial Practice*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020. Pp. 385–457.
29. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (Lietuva). URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.159162>



30. Latvijas Kriminālprocesa likums (Latvija). URL: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/107820>
31. Kriminaalmenetluse seadustik (Eesti). § 126–126¹. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013003/consolide>
32. საქართველოს კონსტიტუცია; საქართველოს სახალხო დამცველის შესახებ კანონი; პარლამენტის 2008–2010 წლების განხილვები სპეციალური გამოძიების წესის შესახებ (Georgia). URL: <https://ombudsman.ge/eng>
33. Закон України «Про внесення змін до статті 196 Кримінального процесуального кодексу України та деяких законів щодо удосконалення процедури забезпечення заходів безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 16 квітня 2025 р. № 4359-IX. База Законодавства України. Верховна Рада України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42626>

